BIOREG AS

Vestlandet



Skjøtselsplan for Liabø: Utistu, Halsa kommune, Møre og Romsdal fylke.

Bioreg AS Rapport 2015 : 08

BIOREG AS

Rapport 2015:08

Utførende institusjon:	Kontaktpersoner:	ISBN-nr.
Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Finn Oldervik	978-82-8215-290-7
Prosjektansvarlig:	**Oppdragsgiver:**	**Dato:**
Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as	Fylkesmannen i Møre og Romsdal ved Geir Moen	30.10.2015

Referanse:
Oldervik, F.G. & Lien Langmo, S. H. 2015. Skjøtselsplan for Liabø, Utistu, Halsa kommune, Møre og Romsdal Fylke. Bioreg AS rapport 2015 : 08. ISBN; 978-82-8215-290-7.

Referat:
Rapporten beskriver naturverdier og artsmangfold for en slåttemarkslokalitet på gnr 35/131, Utistu, Liabø i Halsa kommune. Videre gjør rapporten greie for de skjøtselstiltakene som bør settes i verk for å ta vare på de biologiske verdiene som er knyttet til lokaliteten.

4 emneord:

Kulturlandskap
Naturtype
Skjøtselsplan
Slåttemark

Figur 1. Foto 11.07.2015, Solfrid Helene Lien Langmo. Bildet viser Utistu, Liabø slik huset og deler av tunet ser ut i dag.

Innhald

Innhald 3
Forord 4
A. Generell del 5
Slåttemarksutforminger på Vestlandet 5
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker 6
B. Halsa; Liabø: Utistu. 8
Ortofoto/kart 14
Bilder 14
Kilder 17
Litteratur: 17
Muntlige kilder: 17
Internett: 17
Vedlegg 1. Artsliste 18

Forord

I samsvar med ei nasjonal handlingsplan for å ta vare på de gjenværende slåttemarkene i Norge ble det tatt initiativ til å lage de første skjøtselsplanene for Møre og Romsdal allerede i 2010. Det er Fylkesmannen ved Geir Moen som samordner dette arbeidet i fylket. Når det gjelder den aktuelle slåttemarkslokaliteten i Utistu, Liabø i Halsa, så ble den første gang registrert den 30. mai 2012 av Øystein Folden og Finn Oldervik, Bioreg AS i forbindelse med planer om omlegging av Fv 352. Lokaliteten har vært slått/plenklipt de fleste årene også i senere tid.

Skildring av slåttemark: Med slåttemark menes en åpen eller svært spredd tresatt semi-naturlig eng med vegetasjon som er avhengig av tradisjonell slått, og som fremdeles er preget av dette. Slåttemark forekommer både i innmark og utmark. Kantsoner avhengig av slått er inkludert i typen.

Teknisk definisjon: Slåttemark inngår i T*32 (NiN 2.0) Semi-naturleg eng (tidligere T4 Kulturmark i NiN 1,0) med grunnleggende hevdform slått (Y1) og er her delt inn etter kalkinnhold (KA), hevdintensitet (HI) og uttørkingsfare (UF).

Vi har justert beskrivelsen i Naturbase noe når det gjelder historikk og bruk, ellers er den med noen få unntak som i Naturbase.

Utistu Liabø ligger i et område med dyrkamark som tidligere tilhørte gården Liabø, Utistu, men som nå er utskilt som egen eiendom.

Skjøtselsplanen for denne lokaliteten har som hovedoppgave å ta vare på det opprinnelige artsmangfoldet, og da ved en skjøtselsmåte som ligner mest mulig på den tradisjonelle, dvs. med minimal gjødsling og relativt sein slått, sammenlignet med dagens siloslått. At lokaliteten blir slått også i framtida, er likevel den aller viktigste forutsetningen for å opprettholde de verdiene som er registrert her!

Vi vil med dette få takke Fylkesmannen i Møre og Romsdal v/Geir Moen for oppdraget og for et godt samarbeid om prosjektet. Så vil vi også rette en takk til tidligere eier og bruker av den aktuelle slåttemarka, Harald Stensheim for velvilje og tålmod når vi har ringt og mast om opplysninger Og vi takker også for opplysninger vi har fått fra nåværende eier av resten av innmarka på gården, Ingebrigt Henden. Det samme gjelder den nye eieren av slåttemarkslokaliteten, Børge Henden.

Mjosundet i Aure 30.10.2015 Rissa 30.10.2015

For Bioreg AS

Finn Gunnar Oldervik Solfrid Helene Lien Langmo

A. Generell del

Slåttemarker er areal som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark eller såkalt natureng, er slåttemarker som er forma gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflateryddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i senere tid, og ikke eller lite gjødsla. De ble alltid slått forholdsvis seint i sesongen. Slåttemarkene vart gjerne høstbeita og ofte også vårbeita. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og fra landsdel til landsdel. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest svært artsrik. De kan være åpne eller tresatte.

Tresatte slåttemarker med styvingstre som blir høstet ved lauving er i dag svært sjeldne. Slike såkalte lauvenger vart gjerne beita om våren, slått en gang seint om sommeren og beita om høsten. I tillegg vart greinene på trærne høstet til fôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr ei viktig rolle som slåtteareal (slåttemyr). de fleste jordvassmyrene i Norge har tidligere vært slått, men myrslåtten tok i stor grad slutt for ganske lenge siden og vart praktisert bare noen få steder fram til slutten av 1950-åra. Noen av slåttemyrene gror igjen, mens andre endrer seg mindre, her er det trolig få tydelige biologiske spor fra slåttedrifta. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fremdeles er i hevd.

De ulike slåttemarkene hører til blant våre mest artsrike naturtyper, og er viktige også for andre organismer enn karplanter. T.d. er rundt 70 prosent av dagsommerfuglene våre knyttet til åpen eng-vegetasjon (særlig urterik slåttemark) og flere vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser under trekket. I tillegg har slåttemarker mye å si for mange truede arter av beitemarksopp. Slåttemark kan ikke erstattes av beitemark fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke klarer seg i område som bare blir beita. Sammenlignet med naturbeitemark har slåttemark generelt det høyeste artsmangfoldet og de største bestandene av flere truede engarter. Gjennom historia har slåttemark vært, og vil fremdeles være, om vi tar vare på de, viktige "levende genbanker". I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelelement i norsk landbruk i flere tusen år. Men driftsendringer på 1900-talet har ført til at slåttemark nå er mellom våre mest truede naturtyper.

Slåttemarksutforminger på Vestlandet

Den store variasjonen i slåttemarksvegetasjonen i Norge er enda bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel prøvd å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som er særegne for Vestlandet og dermed gir fylka her et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir òg døme på noen verdifulle lokaliteter.

I Møre og Romsdal har en svært godt oversyn over tradisjonelle slåttemarker fordi det her nylig er gjort ei sammenstilling av kunnskapen om denne naturtypen (Jordal 2007). 178 lokaliteter blir omtalt i rapporten fra dette prosjektet, og slåttemarker er registrert i 29 av de 37 kommunene i fylket. Lokalitetene finnes likevel først og fremst konsentrert innen mindre geografiske områder, og kommunene Stordal (22 lokaliteter, særlig i Nørdredalen), Rauma (28 lokaliteter, særlig i øvre Romsdalen), Tingvoll (19 lokaliteter, særlig i Vågbø-Holmeide) og Sunndal (16, særlig ved fjellgårdene) har flest kjente lokaliteter. Frisk fattigeng, ofte med stort artsmangfold, er trolig den viktigste vegetasjonstypen. 64 rødlistearter er registrert i de registrerte slåttemarkene (13 karplanter, 1 sommerfuglart og 50 sopparter).

- En særlig verdifull lokalitet er Skutholmen, Fræna, der det finnes et helhetlig fiskerbondelandskap som blir skjøttet tradisjonelt og har mange gamle kulturlandskapselement bl.a. mange små 1x2-meters potetåkrer i bergskortene. Slåttemarkene blir slått med ljå. Her finnes mange rødlistede beitemarkssopp. Stedet er vegløst og kan nåes med robåt over et 50 meter bredt sund.

- Langs Grøvuvassdraget (Sunndal, utvalgt for MR i 2008) og i øvre Romsdalen (Rauma) finnes tørre-friske slåttemarker med flere tørrengsarter som *Pilosella*-arter og sjeldne sopper.
- Stordal kommune har kanskje landets største bestander av kvitkurle som i stor grad er knyttet til rester av slåttemark.
- Nordre Sunnmøre er et kjerneområde for solblom. Mer enn 30 000 blomsterstengler er registrert innen dette området. Dessverre er det nå bare sporadisk hobbyslått igjen her.

I Hordaland har m.a. Losvik (1988) studert slåttemarksvegetasjon. Viktige lokaliteter finnes bl.a. i Urangsvåg, Bømlo, Gjuvsland og Varaldsøy.

I Sogn og Fjordane har miljøet rundt Ingvild Austad på Høgskulen over flere tiår forska på og gjort en rekke registreringer i de tradisjonelle slåtteengene i fylket. Kystblåstjernedominerte slåttemarker finnes i ytre kyststrøk, bl.a. i Gåsvær i Solund, og lokalitetene Sandøyna, Vilnes og Hamna i Askvoll. En viktig slåttemarkslokalitet finnes på Øvre Ormelid, en hyllegard i Luster. Her finnes tørrenger med bl.a. brudespore, vanlig nattfiol og bakkesøte. Det er registrert mange slåttemarker i Sogn og Fjordane, men flere av registreringene er gjort for relativt lenge siden og situasjonen i dag er uviss. På Grinde i Leikanger finnes ei flott lauveng der både trærne og enga fremdeles blir holdt i hevd.

I Rogaland er det registrert få slåttemarker. I Funningsland, Hjelmeland finnes en av de få gjenværende solblomslokalitetene i fylket. Dessverre blir den ikke slått nå.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel, artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsformen, uten gjødsling og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var svært uvanlig.

En bør nytte lett redskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettere traktor) der det er mulig. Graset må bakketørkes eller hesjes før det blir fjerna. I tillegg til at en får tørt og godt høy, er bakketørkinga viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet vert samlet sammen og kjørt vekk.

Enkelte steder har engene i tillegg vært beita, enten vår eller høst eller begge deler. Bare beiting kan ikke erstatte slått, men er dette eneste mulige skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsomme. Storfeet velger ikke ut ”godbitene” slik sauen gjør. Men beitepresset må ikke være for stort, og en må regne med noe manuell etterrydding. Der en har tidligblomstrende arter som f.eks. svartkurle, er det særlig viktig at en unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av enger som er i gjengroing og utviding av eksisterende slåtteareal er det viktig ikke å sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en klarer å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får erfaring med hvor omfattende de ulike tiltakene er og hvor mye en kan vente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark. Da unngår en skader på undervegetasjonen, og samtidig er det enklere å få en lågest mulig stubbe. Rydding i snø kan være mer tungvint. Mindre busker og oppslag kan òg ryddes om sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samla i bladene.

I slåtteenger som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng i å sette att tre ved rydding, men gamle styvingstre bør få stå. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan òg gjerne få stå. Alle gran/furu og fremmende treslag bør fjernes. Etter hogst er det særlig viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samlet sammen og brent på egnede steder, og aller helst fraktet ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredt utover vil ellers fort føre til ny dominans

av uønsket hurtigvoksende, konkurransesterk vegetasjon. Av same grunn er oppflising og spredning av flis i området ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringa som blir frigjort fra døde røtter av tre og busker som har blitt ryddet bort. Dette gir en gjødslingsvirkning som lett fører til uønsket nitrogenkrevende arter (t.d. bringebær og brennesle). Gradvis åpning er derfor viktig. Gjødslingsvirkning, sammen med økt lysinnstråling fører gjerne òg til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samlet i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger de par første sesongene.

Osp sprer seg ved rotskudd, og rydding kan i mange tilfelle føre til omfattende renning. Det kan derfor lønne seg å ringbarke osp ved å skjære et ca. fem cm bredt bånd rundt treet nedenfor den nederste greina. Det er viktig at snittet er såpass djupt at all borken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff stopper helt opp. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre somre må de døde trærne fjernes. Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil råtne fortere om en skiller borken fra veden med et spett eller lignende, og deretter stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en òg unngå renninger på denne måten. Dette kan f.eks. være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåttemarka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle og mjødurt vil normalt forsvinne ved slått over tid. Men for å få de bort kan det i begynnelsen være nødvendig å slå flere ganger per sesong med ljå eller krattrydder. Felt med einstape bør slås ned med kjepp, ikke skjæres ned. På denne måten holder bregna fram med å transportere næring fra røttene, og utarmer dermed rotsystemet sitt. Bregna bør så fjernes om høsten.

For mer utfyllende stoff om skjøtsel, restaurering og hevd:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker er å finne på DN sine heimesider:http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/

B. Halsa; Liabø: Utistu.

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)

Navn på lokaliteten	Kommune	Områdenr.
Utistu - slåttemark	Halsa	

ID i Naturbase	Registrert i felt av:	Dato:
BN00085041	Øystein Folden og Finn Oldervik. Av Solfrid Helene Lien Langmo Av Finn Oldervik	30.05.2012 11.07.2015 12.07.2015

Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige)	Skjøtselsavtale:
Referanse: Oldervik, F. G. & Folden. Ø. 2012. Omlegging av E39 ved Liabø i Halsa kommune på Nordmøre. Virkninger på biologisk mangfold. Bioreg AS rapport 2012 : 12. ISBN: 978-82-8215-196-2	Inngått år: Utløper år:

Hovednaturtype: Slåttemark D01 100 % andel Tilleggsnaturtyper: Ingen	Utform.: Fattig slåtteeng (D0126) 75 % andel Fattig slåttefukteng (D0128) 20 % andel Fattig slåttemarkskant (D0131) 5% andel

Verdi (A, B, C):	Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)
A	

Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11) Ingen

Stadkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	x	Slått	x	Torvtekt		Frisk fattigeng (G4) og noe våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12) etter Fremstad (1997).
20 – 50 m		Svak		Beite		Brenning		
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell		
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling				
		Dårlig		Lauving				

OMRÅDESKILDRING (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

INNLEDNING

Lokaliteten ble første gang undersøkt den 30.05.2012 av Øystein Folden og Finn Oldervik, Bioreg AS i forbindelse med planer om omlegging av Fv 352. Disse planene ble aktualisert pga en større omlegging av E39 der avkjørselen til fylkesveien blir flyttet betydelig mot nordøst. I 2015 ble det besluttet av Fylkesmannen i M og R at det skulle lages skjøtselsplan for lokaliteten, og i forbindelse med dette ble lokaliteten oppsøkt av Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS den 11.07.2015 og av Finn Oldervik fra samme firma den 12.07.2015. Lokaliteten er noe justert i forbindelse med besøkene i 2015, for det meste begrunnet i nye faktaark for naturtypen. I tillegg ble et areal nord for huset inkludert i lokaliteten, da det ble klart at også dette tilfredsstilte kravene til slåttemark.

PLASSERING OG NATURGRUNNLAG:

Lokaliteten ligger i en sørvendt li rundt våningshuset på Utistu, Liabø. Våningshuset med tomt er utskilt fra resten av jorda på Liabø bnr 2 og har fått bnr 131. Eiendommen har vært benyttet som fritidsbolig, men den nye eieren har planer om å benytte våningshuset her som helårsbolig. Vegetasjonen viser tydelig at dette aktuelle arealet har hatt en annen skjøtsel enn de mere intensivt drevne områdene i rundt. Det står også att noen gjerdestolper rundt den avgrensede eiendommen, men selve gjerdet er fjernet. Bortsett fra mot vest følger avgrensingen stort sett eiendomsgrensa. Berggrunnen her tilhører det såkalte Ertvågsøykomplekset som hovedsakelig består av bergarter fra prekambrisk til ordovicisk alder, - for det meste granittisk gneis i følge berggrunnskartet. Men det kan også være innslag av rikere bergarter som; glimmerskifer, amfibolitt, kalksilikatskifer, metasand-stein og kalkspatmarmor. I følge Moen (1998) ligger området i klart oseanisk seksjon (O2) og hva angår vegetasjonssone, så sier samme kilde at den ligger i sørboreal sone.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Vi har definert lokaliteten som slåttemark, (D01), selv om arealet tidvis er slått med plenklipper/beitepusser de seneste årene. Etter Fremstad (1997) må utformingen være G4b, jordnøttutforming. Etter siste versjon av faktaark for slåttemark fra juni 2015 består lokaliteten av fattig slåtteeng (75 %), fattig slåttefukteng (20 %) og slåttemarkskant (5 %). Artsmangfoldet viser at lokaliteten har brukbar Ph i jorda og at den minst kan betraktes som intermediær til svakt kalkrik eng med tydelig hevdspreg (T32-C-5) etter NiN 2.06.2015.v2. Naturtypen slåttemark er etter Norsk rødliste for naturtyper regnet som direkte truet – EN.

ARTSMANGFOLD

Så vidt vi kunne se så var det to-tre arter som dominerte vegetasjonen på enga, nemlig: Smalkjempe, jordnøtt og gulaks. Stedvis var det også et betydelig antall grov nattfiol. Det ble også registrert litt prestekrage på lokaliteten. Av andre arter som ble registrert kan nevnes; Arve, aurikkelsveve, bakkesoleie, beitesveve sp., bjørk, blokkebær, blåbær, blåklokke, blåknapp, blåkoll, bringebær, brudespore, engfrytle, engkvein, englodnegras, engrapp, engsvingel, engsyre, firkantperikum, furu, føllblom, gran, grasstjerneblom, gullris, hanekam, harestarr, hegg, hundegras, hvitbladtistel, hvitkløver, hvitveis, høymole, jonsokkoll, knappsiv, krattlodnegras, kveke, legeveronika, løvetenner, myrfiol, nyseryllik, osp, platanlønn, påskelilje, rogn, ryllik, rød jonsokblom, rødkløver, rødsvingel, selje, skogburkne, skogfiol, skoggråurt, skvallerkål, småengkall, småsyre, sølvbunke, tepperot, timotei, tiriltunge, trådsiv, tveskjeggveronika og tyttebær.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING

Historikk: Det er ikke så mye vi veit om dette bruket fra gammelt, men en må vel regne med at arealet rundt husa ble slått i lag med resten av innmarka på bruket. Et gammelt bilde som er gjengitt i B II av Halsaboka (s. 385) viser at det var en frukthage i skråningen nedenfor huset. Det er mulig at det også er noen bærbusker der. Muligens ble disse frukt- og bærbuskene litt gjødsla med husdyrgjødsel den tida det var dyrehold i Utistu.

Nyere bruk: I følge muntlige kilder (Haldis Magrete Henden pers meld.), så fødde de både hest, 7-8 mjølkekyr, ca 20 geiter og noen sauer de første årene etter at foreldrene kjøpte garden i 1963. Familien kvittet seg med småfeet kring 1970, mens de hadde mjølkekyrne noen år til før de gikk over til ren kjøttproduksjon. Ca 1980 ble det også slutt på kjøttproduksjonen og jorda ble bortleid til en nabo. Siden har det ikke vært husdyr på dette gardsbruket. I følge samme kilde ble det gjødslet noe med husdyrgjødsel, mens det ble brukt lite kunstgjødsel. Haldis trodde ikke det ble brukt noe særlig med gjødsel rundt husa.

Den gamle eierens dattersønn, Harald Stensheim fra Oppdal fikk skjøte på bruket i 1995, og etter pålegg fra myndighetene ble tomta rundt våningshuset fraskilt resten av gården. Den forrige eieren, Bersven Krokli slo eiendommen med ljå til ca årtusenskiftet. Senere har det vært brukt plenklipper og av og til leide Stensheim noen fra Bygdeservice til å slå med beitepusser. I 2015 ble eiendommen slått med såkalt maskinljå og graset fikk tørke et par dager på bakken før det ble fjernet.

Dagens situasjon: I september 2015 ble våningshuset med tomt solgt på nytt, denne gangen til Børge Henden, en bror av Ingebrigt Henden som i dag eier resten av gårdsbruket. Henden har planer om å benytte huset som helårsbolig.

FREMMEDE ARTER

Flere av artene som er nevnt under artsmangfold er regnet som fremmede. Av disse kan nevnes; Nyseryllik, platanlønn, påskelilje, skogskjegg, skvallerkål og toppklokke samt ubestemt spirea.

SKJØTSEL OG HENSYN

Lokaliteten må, om den skal beholde sin verdi, brukes slik den tradisjonelt har vært brukt, dvs den må slås forholdsvis sent og graset må enten hesjes eller tørkes på bakken. Pløying eller annen form for jordbearbeiding, sprøyting og gjødsling vil ødelegge verdiene. Det samme vil bruk av beitepusser.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP

Sammen med en avgrenset slåttemarkslokalitet litt lenger vest, så utgjør denne lokaliteten et verdifullt restområde der i det minste noe av artsmangfoldet fremdeles er intakt. Så selv om det ikke kan sies direkte å være en del av et helhetlig landskap, så er det svært viktig for det biologiske mangfoldet at slike restbiotoper blir tatt vare på ved riktig skjøtsel.

VERDIBEGRUNNELSE:

Etter faktaark for slåttemark fra juli 2015 oppnår lokaliteten høy vekt for størrelse (ca 1,15 daa), høy vekt på typevariasjon på bakgrunn av innslag av fukteng, middels vekt for artsmangfold, middels vekt for tilstand og høy vekt for påvirkning. Landskapsøkologi vekter vi som middels. Faktaarket tilsier at denne vektingen på de ulike parameterne gir en grei, men ikke spesielt sterk A-verdi; **Svært viktig – A.**

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtselsplan: 31.10.2015	UTFORMA AV: Finn Gunnar Oldervik og Solfrid Helene Lien Langmo		FIRMA: Bioreg AS	
UTM 32N 6985475 444180	Gnr/bnr. 35/131	AREAL (nåværende): 1,15 daa	AREAL etter evt.restaurering:-	Del av verneområde? Nei
Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Før opp tidsperioder, ev datoer. Navn: Børge Henden, nåværende eier og Harald Stensheim, tidligere eier. Dessuten er Haldis Margrete Henden intervjuet da hun hadde mesteparten av sin oppvekst på dette bruket. Hun er mor til nåværende eier, Børge Henden. Også Ingebrigt Rognskog Henden som eier hovedbruket er intervjuet ved flere anledninger.			Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer). Telefonisk kontakt ved ulike anledninger.	

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

- Det langsiktige målet er at lokaliteten skal holdes i god hevd med årlig slått og fjerning av høy etter tørking på bakken eller eventuelt hesjing. B-verdien på lokaliteten skal opprettholdes ved at populasjoner av ev rødlistede arter av beitemarkssopp og KTS-/karakterarter av engplanter skal holdes på dagens nivå, eller økes. (For liste over KTS-arter, se artslista i vedlegg 1!)

- Det er også et mål at den typiske jevne slåttemarkstrukturen blir tatt vare på eller blir forbedret. Slåttemarka skal ligge i et åpent landskap og kantsoner skal ikke skygges ut av skog og kratt.

- Slåttemarka skal ikke gjødsles, sprøytes eller pløyes eller på annen måte jordbearbeides. Det bør heller ikke brukes beitepusser.

- Det skal det ikke nyttes tung traktorredskap på lokaliteten. Til slått bør en bruke tohjulsslåmaskin og/eller ljå.

Delmål for lokaliteten:

- Ryddebehov av skog særlig i vest og nord, samt et kratt eller to i sørvest. Nord for huset, langs vegen, finnes to rekker med trær. Den nærmest vegen består av noen få, eldre lauvtrær, og disse kan få stå. Den rekken nærmest husa er tettere, med yngre trær og innslag av flere arter, inkludert platanlønn. Hele denne rekken kan med fordel fjernes.

- Videre spredning av skogskjegg ovenfor huset må forhindres.

- Flere platanlønner både i skogkanten nord for husa og inne ved husveggen bør fjernes.

- Hogst av et par store graner vest og nordvest for lokaliteten.

- Toppklokke finnes nedenfor husa i vest. Her finnes også noe spirea som ser ut til å spre seg nedover skråningen. Begge disse artene må holdes under oppsikt og hindres å spre seg inn i slåttemarka.

- Et lite område tett inntil huset heile vegen rundt er tydelig jordbearbeidet i løpet av de senere åra, trolig i samband med drenering.

- Eventuell transport med traktor må skje på frossen mark, eller helst utenfor lokaliteten.

Tilstandsmål arter:

- Artsmangfoldet i slåttemarka skal opprettholdes eller helst økes jfr. artslista i vedlegg 1.

- Populasjoner av artene i lista over karakterarter skal opprettholdes eller helst økes (Se artslista for lokaliteten i vedlegg 1!)

- Populasjoner av eventuelle rødlistearter av beitemarkssopp eller fra andre artsgrupper som kan dukke opp skal opprettholdes eller helst utvides.

Mål for nedkjemping av problemarter/gjengroing:

- Arter som platanlønn m.fl. må fjernes. Krattskog i kantene, særlig i nord og vest må fjernes.

Tiltak:

- Årlig slått ikke før 15.07. og helst innen 15.08., tørking av graset enten på bakken eller i hesje i minst to dager og fjerning av høyet.

- Tynning av kantskog. Her er det ikke snakk om så store mengder, så det meste kan tas ut i løpet av de to første årene. Kvisten må fjernes fra lokaliteten. Hvis denne blir brent (NB! Sjekk lokale brannforskrifter!), så skal dette gjøres på fast bålplass utenfor lokaliteten.

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Kostnad	Kontroll: (Dato) Haust
Generelle tiltak: Årlig slått ikke før 15.07., og helst innen 15.08., tørking av graset minst to dager og fjerning av høyet	Årlig	1,2 daa à kr 2000,-= kr. 2400.-	
Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle: Rydding av skog i øverkant og i vestkant. Fjerning av gran og platanlønn. Kvisten må også fjernes fra området	2015, 2017	2 dagsverk hvert av åra.= kr. 5000 pr. år	
Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle:			

UTSTYRSBEHOV: Tohjulsslåmaskin, ljå, høygaffel, rive, presenning, motorsag, øks

OPPFØLGING: Skjøtselsplanen skal evalueres innen, 5 år: Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Beitemarksopp er lite undersøkt.

Tilskot søkt år:		Søkt til:	
Tilskot tildelt år:		Tildelt frå:	

Skjøtselsavtale parter:

ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksetting av skjøtselsplanen.

Ortofoto/kart



Figur 2. Dette ortofotoet fra Gislink viser avgrensingen av den aktuelle lokaliteten merket med rødt. Som en ser er grensene for lokaliteten utvidet noe sammenlignet med avgrensningen fra 2012.



Figur 3. Her er samme avgrensningen på kart der eiendomsgrensen er inntegnet. Kartet viser at en liten snipp av naboeiendommen kommer innenfor lokaliteten. Det dreier seg om en vegskråning.

Bilder



Figur 4. Midt i den grasklеdde vegen bort til huset vokste en enslig brudespore, den eneste på hele bruket som vi klarte å registrere. Denne orkidearten er gjerne regnet som noe kalkkrevende. Den lukter normalt av vanilje. Om mulig vil vi foreslå at vedlikeholdet av vegen blir slik som før med grus bare i hjulsporene. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 11.07.2015.



Figur 5. Bildet er tatt i retning våningshuset fra en posisjon nederst og noe øst i lokaliteten. Her legger en merke til et ganske stort innslag av grov nattfiol samt mye smalkjempe. Begge disse er gode «slåttemarksarter». Foto; Øystein Folden © 14.06.2013.



Figur 6. Motiv frå øversida av huset. Både mot vest og mot nord er skog og kratt i ferd med å trenge seg inn på lokaliteten. En bør ta sikte på å fjerne mesteparten av dette. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 11.07.2015.

Kilder

Litteratur:

Miljødirektoratet. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. Ny revidert utgave av DN-håndbok 1999-13 (under revisjon).

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk.

Oldervik, F. G. & Folden. Ø. 2012. Omlegging av E39 ved Liabø i Halsa kommune på Nordmøre. Virkninger på biologisk mangfold. Bioreg AS rapport 2012 : 12. ISBN: 978-82-8215-196-2

Muntlige kilder:

Harald Stensheim, Liljevegen 8, 7340 Oppdal. Tlf. 907 40 463

Ingebrigt Rognskog Henden, Betna, 6683 Vågland Tlf. 715 59 626 (Halsa kommune)

Haldis Margrete Henden, Betna, 6683 Vågland Tlf. 934 86 893

Børge Henden, 6683 Vågland Tlf. 912 47 792. E-post; pg.henden@gmail.com

Internett:

Dato	Nettsted
03.10.15	Miljødirektoratet, Naturbase
03.10.15	Artsdatabanken, Raudlista, Artskart og NiN

Vedlegg 1. Artsliste

Artsliste for slåttemarkslokaliteten Liabø Utistu, i Halsa kommune.

Karakterarter eller KST-arter[1] som er det begrepet som skal brukes nå, er merket med stjerne, mens mengdearter er merket med fet skrift. Skillearter mot mere gjødslede lokaliteter er merket med (s). Av planter ble det i 2012 og 2015 påvist:

Karplanter: Arve, aurikkelsveve*, bakkesoleie, beitesveve sp., bjørk, blokkebær, blåbær, **blåklokke***, blåknapp*, blåkoll, bringebær, brudespore*, bakkefrytle* (s), **engkvein**, **englodnegras**, engrapp, engsvingel, engsyre, firkantperikum, furu, føllblom, gran, grasstjerneblom, **grov nattfiol***, **gulaks***, gullris, hanekam*, harestarr, hegg, hundegras, hvitbladtistel, hvitkløver, hvitveis, høymole, jonsokkoll*, **jordnøtt***, knappsiv, **krattlodnegras**, kveke, legeveronika* (s), løvetenner, myrfiol, nyseryllik, osp, platanlønn, **prestekrage***, påskelilje, rogn, ryllik, rød jonsokblom, **rødkløver, rødsvingel**, selje, skogburkne, skogfiol, skoggråurt* (s), skvallerkål, **smalkjempe***, **småengkall***, småsyre, sølvbunke, tepperot* (s), timotei, tiriltunge* (s), trådsiv, tveskjeggveronika og tyttebær.

Det ble registrert 17 KST-arter på lokaliteten, noe som indikerer middels vekt på parameteret, artsmangfold.

[1] KST-arter står for K = kjennetegnende art, S = skilleart (mot mere gjødslet eng) og T = tyngdepunktart dvs arter som har tyngdepunktet sitt i seminaturlig eng.

Veiledning til skjøtselsplanskjemaet, B- Spesiell del.

Skjema B- spesiell del er delt opp i tre hoveddeler: Søkbare egenskaper (for Naturbase), Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplan) og Skjøtselsplan. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes. .Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer, se DN-håndbok 13 2. utgave 2006
http://www.dirnat.no/content.ap?thisId=500031188&language=0

Søkbare egenskaper:

Områdenavn: Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivingsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).
Områdenr.: Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.
IID i Naturbase oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.
Registrert av: (Inventør/kartlegger): Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.
Tidligere registrert: Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under Kilder mot slutten av dokumentet
Naturtype: Etter DN-håndbok 13 om naturtypekart-legging. **Utforming(er):** Etter DN-håndbok 13. usikkerhet m.m. utdypes i områdebeskrivelsen. **Mosaikk**: En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper eller utforminger som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk (tilleggsnaturtyper/-utforminger, helst med prosentandeler).
Verdi: A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen.
Stedkvalitet: Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.
Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i DN-håndbok 13.
Tilstand (hevd): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.
Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Områdebeskrivelse

Områdebeskrivelse: Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype , verdi og skjøtsels- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.
Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtselsplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.
Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersone beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensningen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).
Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truete vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).
Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagmark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.
Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. *Bruk:* Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall) med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For *tilstand* angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men graset ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfting og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir supplerende opplysninger til rubrikken *hevd* ovenfor) Påvikningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (hvor de vokser avmerkes på ortofoto/kart).
Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

- Skjøtsel og hensyn: Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påviker de naturverdiene som skal ivaretas. Konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kortere oppsummering av det som skrives i skjøtselsplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.
- Del av helhetlig landskap: Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.
- Verdibegrunnelse (Obligatorisk): A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her. Restaureringspotensialet til lokaliteten bør inn i verdivurderinga, om (deler av) enga er i forfall.
- Merknad: Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensingen er for unøyaktig m.m..

Skjøtselsplan

Dato skjøtselsplan: Dato for ferdigstilt skjøtselsplan.
Utformet av: Navn på ressursperson som har skrevet planen ev hvem som har veiledet skjøtselsplanarbeidet.
UTM: Sett inn koordinater for midtpunkt i polygonet, **Gnr/bnr:** Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtselsplanen gjelder for. (Kan bli mange for store lokaliteter som kystlynghei. Her kan dere få hjelp av kommunen)**.**
Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.
Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.
Kontakt med grunneier/bruker: Det er meget viktig å holde god dialog med grunneier/ev. bruker under hele skjøtselsplanprosessen, slik at skjøtselsplanen blir konkret og tilpasset grunneierens behov, kapasitet og drif. Det skal dokumenteres at skjøtselsplanskriver har hatt denne dialogen, og med hvem dialogen er ført.
Mål: Deles opp i hovedmål, delmål, ev. mål for delområder, samt tilstandsmål for enkelte arter. Rødlistearter, karakterarter, totalt antall arter. Konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling. Om området ligger innefor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtselen så skal dette beskrives her.
Aktuelle tiltak: Deles opp i: *Generelle tiltak* (med henvisning til A: generell del i skjøtselsplanen), *Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle* dvs restaureringstiltak som er nødvendig for konkret denne lokaliteten og som ikke er beskrevet i den generelle delen. Det kan være behov for brenning, ringbarking, tidspunkt for tiltak, midlertidig plassering av kvisthauger, bekjemping av problemarter, eller spesielle *hensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.
Til sist; *Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle*. Eks spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling av høyet, bortkjøring, slått hvert år eller sjeldnere, ev før- og etterbeite, hva slags dyr, antall beitedyr, ev. tidsperioder for beiting. Lauving/styving; tidspunkt, behandling av kvister osv.
Utstyrsbehov: Spesielle behov for utstyr til skjøtsel/restaurering.
Oppfølging: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtselsplanen. Om det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke artsgrupper så nevnes dette her.
Tilskudd/skjøtselsavtale: Gi opplysninger om det er søkt midler RMP, SMIL ev andre miljømidler, samt opplys om det foreligger skjøtselsavtale og hvor lenge den gjelder.
Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtselsavtaler med mer.